

แนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลือง บ้านปะอาว ตำบลปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

The Guidelines for Preserving and Adding the Value to the Brass Handicraft of Ban Pa-Ao, Pa-Ao Sub-district, Muang District, Ubonratchathani Province

พระครูสุตบุรพาสเถิต^{*}
เสนอ ภิรมจิตร์ผ่อง^{**}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพและปัญหาการผลิตหัตถกรรมทองเหลือง 2) สร้างแนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว และ 3) ประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ประวัติบ้านปะอาว ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาการผลิตหัตถกรรมทองเหลือง ตอนที่ 3 แนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว และตอนที่ 4 ประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิทยาแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยพบว่า

1. บ้านปะอาว ขึ้นกับตำบลหนองขอน แบ่งการปกครองเป็นตำบลปะอาว เมื่อปี 2538 ซึ่งคำกล่าวขานกันเป็นตำนานสืบกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตาทวดว่าบ้านปะอาวมีเชื้อชาติเดิมลาวเวียงจันทร์

เชื้อชาติกูลา เป็นลาวแท้ ๆ (ลาวเวียงจันทร์) สมัยนั้นที่นครเวียงจันทร์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศลาว ได้เกิดกบฏขึ้นกลางเมือง มีกองทัพกลุ่มหนึ่งพากันอพยพหนีข้ามลำน้ำโขงมาฝั่งไทย โดยตั้งถิ่นอาศัยอยู่ที่หนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี (ปัจจุบันคือจังหวัดหนองบัวลำภู)

2. สภาพและปัญหาการผลิตหัตถกรรมทองเหลือง ประกอบด้วยการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพหัตถกรรมทองเหลือง 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) ด้านการรักษาวិธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว (2) ด้านการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง (3) ด้านการรักษาอัตลักษณ์รูปแบบทองเหลือง และ (4) ด้านค่านิยม ความเชื่อ ความพึงพอใจของหัตถกรรมทองเหลือง

3. แนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว จำนวน 2 ด้าน คือ (1) ด้านแนวทางการอนุรักษ์ ประกอบด้วย จัดให้มีการทำคู่มือการประกอบเครื่องหัตถกรรมทองเหลือง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวทางการอนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลือง

^{*} สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
^{**} อาจารย์ที่ปรึกษา

และแนวทางการอนุรักษ์โดยการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพ เศรษฐกิจชุมชน (2) ด้านการเพิ่มคุณค่าหัตถกรรม ทองเหลือง ประกอบด้วยการพัฒนาสนับสนุนให้มีการ จัดอบรมให้ความรู้ด้านหัตถกรรมทองเหลืองพัฒนา รูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง โดยอาศัยหลักการตลาด

4. ประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านวิธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว (2) ด้านการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง (3) ด้าน อัตลักษณ์รูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง และ (4) ด้าน ค่านิยม ความเชื่อ ดังรายละเอียดร่างรูปแบบการหา ประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่า หัตถกรรมทองเหลือง ผลการประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ใน ระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.85$) และความเป็นไปได้อยู่ใน ระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.83$)

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ การเพิ่มมูลค่า หัตถกรรม ทองเหลือง

Abstract

The purposes of this research were to study 1) the states and problems of the brass handicraft production, 2) to construct the guidelines to preserve the brass handicraft and 3) to examine the efficiency of the guidelines for preserving and adding value to the brass handicraft production. The research consisted of four steps: history of Ban Pa-Ao; states and problems of brass handicraft production, guidelines for preserving and adding value to the handicraft and efficiency of the guidelines for preserving and adding value to the brass handicraft. The research used a combination of qualitative and quantitative types.

The research findings were as follows.

1. Ban Pa-Ao is located in the sub-district of Nongkon. In 2538 B.E., it was elevated to the status of the sub-district. The legend had it that the community residents had descended from Lao ancestors. Then, there was a rebellion in Vientiane. There was a group that had crossed the Mekong River into Thailand. They settled down in Nongbualumphoo of Udon Thani (the present day Nongbualumphoo province).

2. Considering the states and problems of the brass handicraft production, there were four elements: ways to preserve the brass molding method, handicraft design, brass identity preservation, values and beliefs.

3. Given the ways to preserve the brass handicraft production, there were two aspects: in preserving the values of the brass handicraft, there was a handbook on the brass handicraft production; there should be an attempt to preserve the environment; as regards the ways to preserve the handicraft, there should be an effort to support training and giving knowledge on the brass handicraft.

4. The efficiency of the guidelines to preserve and add values to the handicraft production consisted of four aspects: brass molding method, handicraft design, brass identity, and values and beliefs. The results of evaluation revealed that the guidelines were suitable and possible at the highest level ($\bar{x} = 4.85$, $\bar{x} = 4.83$).

Keywords: Guidelines for Preserving, Adding the Value, Brass Handicraft

บทนำ

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมมาแต่อดีตและเป็นเรื่องราวของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับคน คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านทางกระบวนการทางจารีตประเพณี วิธีการทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในที่ประชุมชน หมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกชน

หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นผลงานที่ชาวบ้านในท้องถิ่นสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยฝีมือของตนเองเพื่อประโยชน์ใช้สอยตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสิ่งแวดล้อม ชนบทธรรมเนียมหรือความเชื่อที่สืบทอดกันมา มีทั้งรูปแบบเรียบง่ายและรูปแบบประณีต ผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีคุณค่าประโยชน์ใช้สอย ซึ่งสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นจัดเป็นเวทีแสดง เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นชุมชนนั้น นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “หัตถกรรมพื้นบ้านหรือหัตถกรรมท้องถิ่น” นั้น หมายถึง งานช่างฝีมือที่เป็นไปตามรูปแบบประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การประดิษฐ์ การสร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิคและรูปแบบที่ถ่ายทอดภายในครอบครัวโดยตรงจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือถ่ายทอดโดยผู้รู้เป็นเวลานานจนฝีมือใช้การได้ เทคนิคการประดิษฐ์และรูปแบบสิ่งประดิษฐ์อาจถ่ายทอดจากถิ่นหนึ่งไปยังถิ่นหนึ่ง ผลงานหรือสิ่งประดิษฐ์จะต้องเป็นวัสดุสิ่งของที่ทำขึ้นเพื่อคนทั่วไปใช้ ไม่ใช่สิ่งประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้หรือถ่ายทอดในหมู่คนชั้นสูงเท่านั้น งานหัตถกรรมพื้นบ้านหรือหัตถกรรมท้องถิ่นต้องเป็นผลงานที่บุคคลหนึ่งออกแบบแล้วประดิษฐ์ขึ้นมาจนเป็นผลงานสำเร็จตั้งแต่ต้นด้วยตนเอง

ชุมชนบ้านปะอาว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี อพยพมาจากจังหวัดหนองบัวลำภู นานกว่า 260 ปีมาแล้ว ชาวบ้านปะอาวมีอาชีพที่มีชื่อเสียงคือ การหล่อเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยทองเหลือง ซึ่งพวกเข่างฝีมือได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ กรรมวิธี

การทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอาวไม่ได้ใช้สูตรจำเพาะที่เขียนขึ้นเป็นตำรา แต่เป็นเพียงการสังเกตและจดจำต่อกันมารุ่นต่อรุ่นเท่านั้น เอกลักษณ์โดดเด่นอันเป็นลักษณะเฉพาะของการทำเครื่องทองเหลืองบ้านปะอาวคือ วิธีการหล่อในแบบที่เรียกว่า ชี้ผึ้งหาย หรือ แทนที่ชี้ผึ้ง การหล่อเครื่องทองเหลืองบ้านปะอาวนี้ เป็นการหล่อโลหะผสมที่ได้จากเศษทองแดง ทองเหลือง ตะกั่ว สังกะสี และอื่น ๆ การหล่อแบบนี้เป็นกระบวนการหล่อโลหะที่มีมาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่มีเสน่ห์และคุณค่าทางมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งนับวันจะหายากขึ้นทุกขณะ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว
2. เพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว
3. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนในการเนินการตามลำดับชั้น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพและปัญหาการผลิตหัตถกรรมทองเหลือง โดยเน้นการอนุรักษ์และการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองที่เพิ่มมูลค่าต่อชุมชน

ระยะที่ 2 สร้างแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว โดยเน้นการอนุรักษ์และการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองที่เพิ่มมูลค่าต่อชุมชน

ระยะที่ 3 ประสิทธิภาพแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว โดยเน้นการอนุรักษ์และการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองที่เพิ่มมูลค่าต่อชุมชน

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

- 1) ครูภูมิปัญญาพื้นบ้าน อายุ 60 ปี ถึง 90 ปี

ขึ้นไปที่เคยประกอบอาชีพหัตถกรรมทองเหลือง โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มแบบเจาะจงและไม่เจาะจง จำนวน 1 คน

2) กลุ่มอาชีพสมาชิกที่ทำหัตถกรรมทองเหลือง จำนวน 20 คน

3) กลุ่มผู้นำฝ่ายปกครอง กลุ่มผู้นำฝ่ายบริหาร และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน

4) ศึกษาจากสถานศึกษา กลุ่มบุคลากรในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ทางโรงเรียนได้บรรจุหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านแล้วเชิญครูภูมิปัญญาแต่ละด้านเข้าไปสอนโดยเฉพาะการเรียนการสอนหัตถกรรมทองเหลือง การทอผ้าไหม จำนวน 5 คน

5) ศึกษาจากสถานศึกษา คือ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานอกระบบหรือศึกษาตามอัธยาศัย จากประสบการณ์การถ่ายทอดจากพ่อแม่ ผู้รู้ที่ชาวบ้านยอมรับ จำนวน 6 คน

6) กลุ่มประชาชนทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการทำหัตถกรรมทองเหลือง คือผู้ที่มีส่วนร่วมให้ความสนับสนุน จำนวน 5 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. แบบสำรวจ (Observation) เพื่อใช้ในการสำรวจแหล่งผลิตหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

2. แบบสัมภาษณ์ (Interview) มี 2 แบบ คือ
2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติการ และผู้เกี่ยวข้อง ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์โลหะผสมสำริดและทองเหลืองหรือผู้ที่อยู่ภายในชุมชนภาคอีสานซึ่งข้อมูลในแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับ ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ที่อยู่ เป็นต้น

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจนการบริหารจัดการเกี่ยวกับหัตถกรรมทองเหลือง

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

(Unstructured Interview) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ที่มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของบุคคล กลุ่มคน และชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นมา การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจนการบริหารจัดการการผลิตและจำหน่ายในเชิงลึก

3. แบบสังเกต (Observation) มี 2 แบบคือ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อใช้สังเกตกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชน วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และขั้นตอนการผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมทองเหลือง เป็นต้น

4. แบบสนทนากลุ่ม (Focused Group Guideline) ใช้กับกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการหัตถกรรมทองเหลือง เช่น กลุ่มผู้ประกอบการ กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเยาวชนเพื่อปรึกษาหารือประเด็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ปรากฏ ในหัตถกรรมทองเหลือง เพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการในการหัตถกรรมทองเหลือง

5. แบบประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้วิจัยจะดำเนินการจัดประชุมและลงมือปฏิบัติงานร่วมกับช่าง และนักวิชาการทางด้านวัสดุศาสตร์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาวัสดุ กระบวนการผลิตและรูปแบบหัตถกรรมทองเหลืองโดยอาศัยผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองตามขอบเขตพื้นที่วิจัยเป็นหลัก

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ

1. รูปแบบประสิทธิภาพแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

2. คู่มือการใช้รูปแบบประสิทธิภาพแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

3. แบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ โดยเป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

สถิติที่ใช้ในวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณผสมผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพสถิติที่ใช้ในวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ศึกษาสภาพปัจจุบัน การผลิตหัตถกรรมทองเหลือง ผลการศึกษาสภาพสภาพ และปัญหาการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว ซึ่งเป็นการศึกษาพุทธิ 3 แห่งที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practice) ด้านหัตถกรรมทองเหลือง ประกอบด้วย การรักษาวิธีการหล่อทองเหลือง การออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง การรักษาอัตลักษณ์รูปแบบทองเหลือง และค่านิยม ความเชื่อ ความพึงพอใจของหัตถกรรมทองเหลือง

2. ผลแนวทางการอนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลืองและแนวทางของการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

ผลแนวทางการอนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

ผลการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์การผลิตหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง คือ ครั้วเรือนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่บ้านปะอาว 6 ชุมชน จำนวน 48 คน ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงดังนี้ ครอบคลุมปัญหาพื้นบ้าน กลุ่มอาชีพสมาชิกที่ทำหัตถกรรมทองเหลืองศึกษาจากสถานศึกษาสถานศึกษา สถานศึกษา กลุ่มประชาชนทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการทำหัตถกรรมทองเหลือง นำเสนอผลการวิจัยเป็น 4 ส่วน ดังนี้

2.1 การรักษาวิธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการรักษาวิธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว ซึ่งได้อาศัยความรู้จาก

ภูมิปัญญาแบบโบราณ (วิธีโบราณ) ประกอบไปด้วย วัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ มีกรรมวิธีในการผลิต การหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว ซึ่งผู้วิจัยพบว่า มีวิธีการและขั้นตอน 4 ขั้นตอนด้วยคือ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมดิน ขั้นตอน ที่ 2 การปั้นหุ่นดิน ขั้นตอนที่ 3 การกลึงหุ่นดินหรือเลียนหุ่นดิน ขั้นตอนที่ 4 การโอบขึ้นผึ้ง ขั้นตอนที่ 5 การกลึงขึ้นผึ้ง ขั้นตอนที่ 6 การพิมพ์ลายบนหุ่นขึ้นผึ้ง ขั้นตอนที่ 7 การโอบเพชร ขั้นตอนที่ 8 การติดเซาะหรือการติดขนวน ขั้นตอนที่ 9 การโอบบ้ำหรือการโอบกลับ ขั้นตอนที่ 10 การเผาหุ่น ขั้นตอน ที่ 11 การเททอง ขั้นตอนที่ 12 การทุบหุ่น ขั้นตอนที่ 13 การกลึงหุ่นและตกแต่งทองเหลือง ขั้นตอนที่ 14 การบรรจุผลิต (เพื่อจำหน่าย)

2.2 การออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง แนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว ด้วยวิธีการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ การออกแบบลวดลายทำหัตถกรรมหล่อทองเหลืองวิธีโบราณ การออกแบบลวดลายหัตถกรรมหล่อทองเหลืองสมัยใหม่

2.3 การรักษาอัตลักษณ์รูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง : แนวทางการ อนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนบ้านปะอาว เป็นการรักษาสถิติรูปแบบทองเหลือง ในการผลิตที่เป็นอัตลักษณ์ในรูปแบบต่างที่ประกอบไปด้วยวัสดุเครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ยังคงรักษารูปแบบและวิธีการโบราณจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีวิธีการรักษาสถิติรูปแบบการผลิตทองเหลือง

2.4 ค่านิยม ความเชื่อ ความพึงพอใจของหัตถกรรมทองเหลือง แนวทางในการออกแบบผลิตทองเหลืองบ้านปะอาวตามค่านิยม ความเชื่อและความพึงพอใจ (ฮิต 12) จากการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่โครงสร้าง การสังเกต และการพัฒนาพบว่าผู้บริโภคและผู้ผลิตต้องการให้ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถสื่อให้เห็นวิถีชีวิต

ความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่นภาคอีสาน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวชัดเจนดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมทั้งจากเอกสารและแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ จากการศึกษาพบว่าคนอีสานมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่หรูหราฟุ่มเฟือยไม่ปรากฏกฎหมายระเบียบแบบแผนของสังคมเป็นลายลักษณ์อักษรโดยตรง แต่หากมี ฮีต-คองเป็นตัวกำหนดระเบียบวินัยแบบแผนในการใช้ชีวิตอยู่กันอย่างสันติและมีความสุขเสมอภาคร่วมกันฮีตสิบสอง คองสิบสี่ คือประเพณีอีสานที่เป็นจารีตในการควบคุมให้คนอีสานประพฤติปฏิบัติอยู่ในฮีต คอง ได้อย่างกลมกลืนและมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย

ผลแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาควรจะมีแนวทางในการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา ดังนี้

1. จัดให้มีการทำคู่มือการประกอบเครื่องหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา ในการจำผลิตภัณฑ์ของเครื่องปั้นดินเผานั้น ต่างมีกรรมวิธีในการผลิต การค้นหา และวัตถุดิบในการผลิตเพื่อจำหน่ายหรือแจกจ่ายยังเป็นการสืบทอดวิธีการผลิตหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา

2. จัดกิจกรรมในรูปแบบการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการประกอบหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผาและควรให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนแต่ละโรงเรียนอธิบายถึงความคุ้มค่าและประโยชน์ในการผลิตหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา มีการสาธิตอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและยังเป็นแนวทางการอนุรักษ์หัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผาอีกด้วย เนื่องจากการผลิตหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม ก็ได้เปลี่ยนแปลงเพื่อเป็นการค้าเชิงพาณิชย์เพื่อเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชน มีการพัฒนากระบวนการผลิตหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน

3. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวทางการอนุรักษ์ค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา นี้เป็นการผลิตที่ชุมชน โดยชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนในระบบกลุ่ม องค์กร หรือครอบครัว แต่เป็นกรรมวิธีในการผลิตที่อยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม ต้องอาศัยระบบของนิเวศน์ในการดำรงชีวิตและให้การอยู่ร่วมกันระหว่าง คนกับสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์ที่จะออกแบบหรือใช้ขายร่วมกันระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมนั้นต้องเข้ากันได้ไม่มีผลเสียหรือระบบทำลายซึ่งกันและกัน มีการอาศัยและพึ่งพาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4. แนวทางการอนุรักษ์ โดยการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพเศรษฐกิจชุมชน ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา การนำเอาทรัพยากรความรู้ ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่นของบ้านดินเผา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนหรือเป็นลักษณะสากลที่หลาย ๆ ท้องถิ่นมีคล้ายกัน ภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นเกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ

5. พัฒนารูปแบบหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา โดยอาศัยหลักการตลาดในแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา โดยใช้การวางแผนการตลาด 4P (Product Price Place Promotion) ประกอบด้วย 1) Product ก็คือสินค้าหรือบริการในแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา 2) Price ราคา เป็นสิ่งที่ค่อนข้างสำคัญในการตลาดในแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา 3) Place คือวิธีการนำสินค้าแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา ไปสู่มือของลูกค้า และ 4) Promotion คือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา

6. จัดตั้งองค์กรพหุภาคี การสร้างเครือข่ายด้านอาชีพเป็นแนวทางการอนุรักษ์ และแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผา ที่จะสร้างความรู้และความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ผลิตหัตถกรรมของเครื่องปั้นดินเผาเพื่อความสะดวกระหว่างผู้ผลิตต่อผู้ผลิต

ผู้ผลิตกับผู้บริโภค เพราะการผลิตหัตถกรรมทองเหลือง เป็นการใช้ภูมิปัญญาร่วมกันและเป็นการไม่เอาเปรียบผู้บริโภค เป็นแนวทางการอนุรักษ์ และแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

ประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

การหาประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้ง 4 ด้านประกอบด้วย

1. ด้านวิธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ความเหมาะสมมากที่สุดคือ ด้านการโอบเบ้า หรือการโอบเกลบ และความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ ด้านการเตรียมดิน การโอบเพชร และการเททอง ส่วนความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ด้านวิธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว ความเป็นไปได้มากที่สุด คือ การโอบเบ้า หรือการโอบเกลบ และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ การโอบเพชร การเททอง และการบรรจุผลิตภัณฑ์

2. ด้านการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุดและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ความเหมาะสมมากที่สุดคือ ลายเชือกทาบลายเส้นเชือกและความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ ลายขดกันหอย ลายลูกแก้ว หรือ 3 ตะกอก และลายครีปปลา หรือลายแผงปลา ส่วนความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ด้านการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง ความเป็นไปได้มากที่สุด คือ ลายเชือกทาบลายเส้นเชือก และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ ลายขดกันหอย ลายลูกแก้ว หรือ 3 ตะกอก และลายครีปปลา หรือลายแผงปลา

3. ด้านอัตลักษณ์รูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ความเหมาะสมมากที่สุดคือ อุปกรณ์ในการ

หล่อทองเหลือง และอุปกรณ์ในการหล่อทองเหลือง และความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ วิธีการหล่อทองเหลือง และมอดใหญ่ ส่วนความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ด้านอัตลักษณ์รูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง ความเป็นไปได้มากที่สุด คือ วิธีการหล่อทองเหลือง และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ การผสมขี้ผึ้ง และมอดใหญ่

4. ด้านค่านิยม ความเชื่อ โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ความเหมาะสมมากที่สุดคือ อุปกรณ์การใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม และความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ ฮีต 12 คอง 14 ส่วน ความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ด้านค่านิยม ความเชื่อ ความเป็นไปได้มากที่สุดคือ การใช้ภูมิปัญญาแบบสมัยใหม่ และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ ฮีต 12 คอง 14

อภิปรายผล

1. สภาพและปัญหาการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาวตำบลปะอาวอำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่มีจำนวนประมาณ 1,035 ครอบครัว ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองอุบลราชธานีไปตามทางหลวงสายอุบลราชธานี-ยโสธร ประมาณ 20 กิโลเมตร และมีทางแยกจากถนนใหญ่ด้านขวามือถึงบ้านปะอาวประมาณ 3 อาชีพที่มีชื่อเสียงของชาวบ้านปะอาวคือ การหล่อเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ด้วยทองเหลือง ซึ่งพวกเขาได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษสืบทอดคล่องกับงานวิจัยของชวลิต การรันตี (2542: 66 - 68) ได้ศึกษาวิจัยการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการประกอบเครื่องปั้นดินเผา ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเป็นมาของการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านวังถั่ว ตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีการสืบทอดมาเป็นวัฒนธรรมในการผลิตแบบดั้งเดิม โดยมีบริบททางโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดการอพยพย้ายถิ่นของชุมชน 2) สภาพการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หลังกิจกรรมแทรกแซง ผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา

มีความรู้ความเข้าใจในสภาพการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผามากขึ้น 3) สภาพปัญหาการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หลังกิจกรรมแทรกแซง สภาพปัญหาการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนลดน้อยลง 4) สภาพความต้องการของผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หลังกิจกรรมแทรกแซง สภาพความต้องการด้านความรู้และความต้องการให้เกิดกลุ่มผู้ประกอบอาชีพขึ้นในชุมชนลดน้อยลง ผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนมีการพัฒนารูปแบบการผลิตที่ตรงความต้องการของตลาด มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชน และมีรูปแบบการบริหารจัดการตลาดที่ดี ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. แนวทางการอนุรักษ์และการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

2.1 แนวทางการอนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว มีอยู่ 4 วิธี ประกอบด้วย

วิธีที่ 1 วิธีการหาล่องทองเหลืองบ้านปะอาว ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการรักษาวินัยการหาล่องทองเหลืองบ้านปะอาว ซึ่งได้อาศัยความรู้จากภูมิปัญญาแบบโบราณ (วิธีโบราณ) ประกอบไปด้วย วัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ประกอบด้วยอุปกรณ์ในการหาล่องทองเหลืองขั้นต้น ประกอบด้วย ดินโพน หรือดินจอมปลวก มูลวัว มอนน้อย สำหรับกลึงพิมพ์ บั้งเตี้ยก ส่วนผสมของขี้ผึ้ง ประกอบด้วย ขี้ผึ้ง ชัน ขี้สี (ขี้สูด) และมอนใหญ่มีส่วนประกอบ หลักเส้น ไม้มอน เชือกชัก พิมพ์ไม้เหล็กเส้นหรือเหล็กกลึงคองวางมือซึ่งมีความแตกต่างจากงานวิจัยของ Lehman (1994: 15 -16) ได้ทำการศึกษา The Life and Work of Contemporary Professional potter เป็นการศึกษาโดยเลือกผู้ทำอาชีพต่าง ๆ ทำเครื่องปั้นดินเผา 12 คน ผลการศึกษาพบว่า สองศตวรรษที่ผ่านมาอาชีพปั้น สถานที่ปฏิบัติงานของช่างไม่เป็นที่รู้จัก ไม่มีชื่อเสียงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพการของช่างเปลี่ยนแปลงไป ช่างทำเครื่องปั้นดินเผาชาวอเมริกันทั้งหมดจากที่หมดกำลังใจ

หมดหวังนั้น แต่ในปัจจุบันงานของเขาได้รับการยอมรับในรูปทรงศิลปะ

วิธีที่ 2 การออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง ด้วยวิธีการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) การออกแบบลวดลายทำหัตถกรรมล่องทองเหลืองวิธีโบราณ ผลิตภัณฑ์ล่องทองเหลืองของบ้านปะอาว อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ผลิตภัณฑ์หลักและผลิตภัณฑ์เสริม ผลิตภัณฑ์หลักที่เป็นของดั้งเดิม คือ ชุดเขียนหมากหรือชุดที่ใส่อุปกรณ์สำหรับกินหมากของคนสมัยก่อนภายในชุดเขียนหมากส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วย ถาดรอง 1 ชุด เตาปูน 1 อัน ตะบันหมาก 1 อัน ผอบ 2 - 3 อัน ต่างขนาด ที่ใส่พลู 1 อัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยงยุทธ บุราสิทธิ์ (2534: 40-41) ได้ศึกษาการดำเนินการของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กรณีบ้านซำใต้ บ้านโคกน้อย และบ้านโนนกระโดน ตำบลพญาเย็น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า เป็นหน่วยงานภายนอกที่เข้าไปให้การสนับสนุนในการพัฒนาอาชีพและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ราชภัฏนครราชสีมา ให้ราชการช่วยเหลือด้านเงินทุน มากที่สุด ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ คือ ขาดความร่วมมือจากชาวบ้าน บุคคลภายนอก และเจ้าหน้าที่

2) การออกแบบลวดลายหัตถกรรมล่องทองเหลืองสมัยใหม่ กรรมวิธีการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลืองสมัยใหม่ที่ถูกพัฒนามาจากของเดิม ลวดลายดั้งเดิมของหัตถกรรมทองเหลืองจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนักจะมีเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อยที่มีผู้ต้องการเช่น ชุดเขียนหมากที่ใช้ประกอบภาพยนตร์เรื่องตำนานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และภาพยนตร์เรื่อง สุริโยไท ที่ออกแบบลายผสมลายอิงหมากหวายกับลายอยุธยา และมีการประยุกต์เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ยังอาศัยศิลปะดั้งเดิม แต่ตัวผลิตภัณฑ์จะมีหลากหลายตามแต่ลูกค้าต้องการ ซึ่งแยกเป็นประเภท ดังนี้ เครื่องใช้ในครัวเรือน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุมิตรา จิระวุฒินันท์

(2542: 40-41) ได้ศึกษาการจัดการธุรกิจชุมชน ศึกษากรณีกลุ่มแพรวพรรณ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า กลยุทธ์การบริหารกลุ่มที่สำคัญ คือ การสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของการทำงานจากล่างสู่บน ความเสมอภาค และการใช้ความสำคัญพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน กลยุทธ์ธุรกิจพบว่า ด้านผลิตจะมุ่งรักษาคุณภาพมาตรฐาน และการสร้างความชำนาญเฉพาะผลิตภัณฑ์ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ด้านการตลาดเน้นตลาด ผู้บริโภคคือการให้ความสำคัญกับการสนองตอบลูกค้าและการสร้างระบบเครือข่ายการตลาด ด้านการเงินให้ความสำคัญการจัดสรรผลประโยชน์ ที่ดีแก่สมาชิก และระบบการบริหารการเงินที่ดี สามารถตรวจสอบได้ กลยุทธ์ธุรกิจกลุ่มแพรวพรรณ ที่แตกต่างจากธุรกิจลักษณะเดียวกันคือ การสร้างความชำนาญเฉพาะผลิตภัณฑ์ และการจัดสรรโควตาการผลิต สามารถจัดสรรปริมาณการผลิตที่จำกัดได้ในระดับหนึ่ง

วิธีที่ 3 การรักษาสถิติลักษณะรูปแบบทองเหลือง เป็นการรักษาสถิติลักษณะรูปแบบทองเหลืองในการผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ในรูปแบบต่างที่ประกอบไปด้วย วัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่ยังคงรักษารูปแบบและวิธีการโบราณจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งมีวิธีการรักษาสถิติลักษณะรูปแบบการผลิตทองเหลือง การรักษาสถิติลักษณะรูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง สรุปได้ 4 วิธี ดังนี้ 1) การรักษาความโดดเด่นของรูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์ของหัตถกรรม 2) การรักษาความสวยงามของลวดลายที่เป็นศิลปวัฒนธรรมเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน 3) การรักษารูปแบบโดยอาศัยการยึดโยงศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณีของชุมชน 4) ค่านิยม ความเชื่อตามหลักศาสนา สิ่งศักดิ์ที่ชุมชนยึดถือศรัทธา สอดคล้องกับงานวิจัยของซูโจ สหัตติ (2546 : 98 -104) ได้ศึกษาสังคมและเศรษฐกิจชุมชนปากข้าวสาร อำเภอเมืองจังหวัดสระบุรี กรณีศึกษากลุ่มทำครกหิน พบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน เกิดจากพัฒนาการกระบวนการผลิตของชุมชน ที่พัฒนาจากอาชีพชาวนาสู่ช่างตีครกหินซึ่งปัจจัยที่ทำให้

เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เป็นปัจจัยภายใน คือ 1) เกิดจากการนำนวัตกรรมใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต 2) การพัฒนาระบบการผลิตเชื่อมโยงกับตลาดสมัยใหม่ 3) กระบวนการทำครกหินแบบใหม่ ไม่มีพื้นที่พอสำหรับสมาชิกทุกคนในชุมชนเช่นการผลิตแบบเก่า 4) พ่อค้าครกหินในชุมชนเติบโตและเข้มแข็งจนสามารถควบคุมกระบวนการในการผลิตครกหินได้ทั้งหมด ส่วนปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงคือ 1) ตลาดรับซื้อครกหินผลักดันให้กระบวนการผลิตครกหินเปลี่ยนไป 2) หน่วยงานราชการมีส่วนสนับสนุนให้กระบวนการผลิตเปลี่ยนแปลงไป และ 3) แรงผลักดันจากความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเหตุจากปัจจัยดังกล่าวทำให้วิถีชีวิตคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองระบบการผลิตแบบใหม่ที่เกิดขึ้นโดยการปรับตัวเป็นการปรับตัว 2 ลักษณะ คือ ปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตครกหินแบบใหม่ได้ และปรับเปลี่ยนเข้าสู่กระบวนการผลิตแบบใหม่ คือ กลายเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

วิธีที่ 4 ค่านิยมความเชื่อ ความพึงพอใจของหัตถกรรมทองเหลือง แนวทางในการออกแบบผลิตทองเหลืองบ้านปะอาวตามค่านิยม ความเชื่อและความพึงพอใจ (ฮิต 12) จากการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสังเกตและการพัฒนาพบว่าผู้บริโภคและผู้ผลิตต้องการให้ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สามารถสื่อให้เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนท้องถิ่นภาคอีสาน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมทั้งจากเอกสารและแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบผลิตใหม่ จากการศึกษาพบว่าคนอีสานมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่หรูหราฟุ่มเฟือยไม่ปรากฏกฎหมายระเบียบแบบแผนของสังคมเป็นลายลักษณ์อักษรโดยตรง แต่หากมี ฮิต-คองเป็นตัวกำหนดระเบียบวินัยแบบแผนในการใช้ชีวิตอยู่กันอย่างสันติและมีความสุขเสมอภาค สอดคล้องกับงานวิจัยของจิโรจน์ ตั้งสกุล (2547: 99-100) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการ

พัฒนาเศรษฐกิจเกิดจากปัจจัย ดังนี้ 1) การดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชนเกิดขึ้นจากชาวบ้านในชุมชนมีความรักใคร่สมัครสมานสามัคคี 2) วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง พึ่งพาอาศัยกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม 3) มีการรวมกลุ่มและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้านเศรษฐกิจ 4) สิ่งที่เชื่อมโยงกับศักยภาพในการผลิตและการตลาดเข้าด้วยกัน เช่น การรวมกลุ่มการผลิตและการรวมกลุ่มจำหน่ายในนามของกลุ่มหัตถกรรมหรือในนามสหกรณ์ ซึ่งทำให้เกิดการเชื่อมโยงเข้ากับเครือข่ายต่าง ๆ 5) ครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต มีการพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจสร้างรายได้ได้หลักเลี้ยงดูครอบครัวและชุมชน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนบ่งถึงความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.2 การเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

1) จัดให้มีการทำคู่มือการประกอบเครื่องหัตถกรรมทองเหลือง ในการจำผลิตภัณฑ์ทองเหลืองบ้านปะอาวนั้น ต่างมีกรรมวิธีในการผลิต การค้นหาและวัตถุดิบในการผลิตเพื่อจำหน่ายหรือแจก ทั้งยังเป็นการสืบทอดวิธีการผลิตหัตถกรรมทองเหลือง สอดคล้องกับงานวิจัยของสิงห์ โพธิ์งาม (2547: 71 - 72) ได้ศึกษาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานการจัดกิจกรรมส่งเสริมศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา จากการศึกษพบว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี จะนำไปสู่การพัฒนาเอกลักษณ์และอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ

2) จัดกิจกรรมในรูปแบบการเรียนการสอนในหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับการประกอบหัตถกรรมทองเหลืองและควรให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนแต่ละโรงเรียนอธิบายถึงความคุ้มค่าและประโยชน์ในการผลิตหัตถกรรมทองเหลือง มีการสาธิต

อนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและยังเป็นแนวทางการอนุรักษ์หัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว อีกด้วย มีการพัฒนากระบวนการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองด้วยการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แต่ละยุคแต่ละสมัยโดยแยกเป็นสมัยต่างๆ และอธิบายอุปกรณ์ผลิตทองเหลืองแต่ละชนิดประโยชน์ของผลิตภัณฑ์เพื่ออะไรให้ทราบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kovach (1988: 80 - 81) ได้ทำการศึกษาเรื่อง An Arrisan is Table (Orinal Story) (Tang Dynasty China Pottery) การศึกษาพบว่า ช่างทำเครื่องปั้นดินเผาในราชวงศ์ถัง มีความสามารถที่ได้รับจากการฝึกที่การสั่งสมจนมีความรู้ความสามารถที่ได้รับจากผู้สอนที่ชำนาญ การทำงานเป็นการสร้างเพื่อขายลักษณะงานที่ทำมีความงามที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อความพึงพอใจ ในความงาม ความภาคภูมิใจ การสอนของช่างแบบดั้งเดิมเป็นการสอนโดยตรงโดยให้ทำตามการให้ความรู้ ผู้สอนจะสอนให้รู้มีความชำนาญ

3) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แนวทางการอนุรักษ์ค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้าน ปะอาว นั้นเป็นการผลิตที่ชุมชน โดยชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนในระบบกลุ่ม องค์กร หรือครอบครัว แต่เป็นกรรมวิธีในการผลิตที่อยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม มีการอาศัยและพึ่งพาและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของสุมิตรา จิระวุฒินันท์ (2542: 8 -9) ได้ศึกษาวิจัยการจัดการธุรกิจชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มแพรรณจังหวัดขอนแก่น พบว่า กลยุทธ์การบริหารกลุ่มที่สำคัญคือการสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของการทำงานจากล่างสู่บน ความเสมอภาค และการให้ความสำคัญพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน กลยุทธ์ธุรกิจชุมชนพบว่า ด้านการผลิตจะมุ่งรักษาคุณภาพมาตรฐาน และการสร้างความชำนาญเฉพาะผลิตภัณฑ์ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ด้านการตลาดเน้นตลาดผู้บริโภคคือให้ความสำคัญกับการสนองตอบลูกค้า และการสร้างระบบเครือข่ายการตลาด ด้านการเงินให้ความสำคัญการจัดสรรผลประโยชน์ที่ดีแก่สมาชิก และระบบการบริหาร

การเงินที่ดี สามารถตรวจสอบได้

4) แนวทางการส่งเสริมสนับสนุน อาชีพเศรษฐกิจชุมชน ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว การนำเอาทรัพยากรความรู้ ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่นของบ้านปะอาว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนหรือเป็นลักษณะสากลที่หลากหลาย ท้องถิ่นมีคล้ายกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรภูมิ โรมรัตนพันธุ์ และคณะ (2547: 215) ได้ศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชนพบว่า มนุษย์ให้ความหมายของคำว่า “ทุน” ในเชิงมูลค่าที่ช่วยในการผลิตมากกว่าเชิงคุณค่า ทุนทางสังคมเกิดจากความร่วมมือ ร่วมใจ และความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือสถาบันบนความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมและเศรษฐกิจชุมชนของไทยพัฒนามาจากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา และแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอมีพอกินและการพึ่งตนเองเศรษฐกิจชุมชนเกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์ และใช้ฐานทรัพยากรชุมชนโดยเริ่มจากครอบครัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีคุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นฐานซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ทุนทางสังคมสามารถเป็นพลังความรู้พลังปัญญาช่วยขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชนได้ และยังพบอีกว่าอุปสรรค 3 ประการ ที่ทำให้ทุนทางสังคมอ่อนแอคือระบบอุปถัมภ์ใหม่ การถูกครอบงำจากแนวคิดตะวันตกและการครอบงำจากเศรษฐกิจโลก

5) พัฒนารูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง โดยอาศัยหลักการตลาด ในแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว โดยการใช้การวางแผนการตลาด 4P (Product Price Place Promotion) ประกอบด้วย 1) Product ก็คือสินค้าหรือบริการในแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว 2) Price ราคา เป็นสิ่งที่ค่อนข้างสำคัญในการตลาดในแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว 3) Place คือวิธีการนำสินค้าแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรม

ทองเหลืองบ้านปะอาว ไปสู่มือของลูกค้า และ 4) Promotion คือการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว สอดคล้องงานวิจัยของสุชาติ เกตุยา (2542: 69) ได้ศึกษาการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชน ในเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตรพบว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในอำเภอโพทะเลมีจำนวนที่ดินแตกต่างกัน สำหรับสิ่งที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ เนื่องจากทำเกษตรแบบผสมผสาน มีความขยันประหยัดและมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองรวมทั้งมีน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาอุปสรรคของการทำมาหากินและการครองชีพคือ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตตกต่ำ ศัตรูพืช ภัยธรรมชาติและสินค้าราคาแพง

6) จัดตั้งองค์กรพหุภาคี การสร้างเครือข่ายด้านอาชีพเป็นแนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว ที่จะสร้างความรู้และความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ผลิตหัตถกรรมทองเหลืองเพื่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตต่อผู้ผลิต ผู้ผลิตกับผู้บริโภค เพราะการผลิตหัตถกรรมทองเหลืองเป็นการใช้ภูมิปัญญาร่วมกันและเป็นการไม่เอาเปรียบผู้บริโภค เกี่ยวกับหัตถกรรมทองเหลืองเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน การสร้างเครือข่ายจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนทุกคนจะพึงทำงานร่วมกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยวัฒน์ หน่อรัตน์ (2546: 24 -28) ได้ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทพบว่า เศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนยังสามารถดำรงอยู่และมีความยั่งยืนข้ามกาลเวลาและรุ่นคนมาได้ถึงปัจจุบันเนื่องจากการสร้างโครงสร้างมาทำหน้าที่ป้องกันสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือประยุกต์ สิ่งที่มีประโยชน์จากระบบรัฐและทุนมารับใช้ระบบชุมชนหมู่บ้านโดยชุมชนในยุคปัจจุบันนั้นเป็นยุคที่เรียกว่าทั้งพึ่งกันเอง-พึ่งพัฒนาแบบรวมอำนาจและยังพบว่านโยบายสาธารณะแบบเหมารวมได้บั่นทอนศักยภาพ สถานภาพ และศักดิ์ศรีของระบบเศรษฐกิจชุมชนและสวัสดิการชุมชนหมู่บ้านชนบทลงนโยบายสาธารณะต่างๆ และยอมรับวัฒนธรรม

การบริหารแบบกึ่งพึ่งกันเอง-กึ่งพัฒนาชุมชน

3. ประสิทธิภาพของแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมทองเหลืองบ้านปะอาว

3.1 ด้านวิธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ความเหมาะสมมากที่สุดคือ ด้านการโอบเข้าหรือการโอบกลับ และความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ ด้านการเตรียมดิน การโอบเพชร และการเททอง ส่วนความเป็นไปได้มากที่สุดคือด้านวิธีการหล่อทองเหลืองบ้านปะอาว ความเป็นไปได้มากที่สุด คือการโอบเข้าหรือการโอบกลับ และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ การโอบเพชร การเททอง และการบรรจุผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับงานวิจัยขวลิต การันต์ (2542: 66 - 68) ได้ศึกษาวิจัยการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการประกอบเครื่องปั้นดินเผา ผลการศึกษาพบว่า 1) ความเป็นมาของการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา ของชุมชนบ้านวังถั่ว ตำบลวังชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีการสืบทอดมาเป็นวัฒนธรรมในการผลิตแบบดั้งเดิม 2) สภาพการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หลังกิจกรรมแทรกแซง ผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา มีความรู้ความเข้าใจในสภาพการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผามากขึ้น 3) สภาพปัญหาการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หลังกิจกรรมแทรกแซง สภาพปัญหาการประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนลดน้อยลง 4) สภาพความต้องการของผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา หลังกิจกรรมแทรกแซง สภาพความต้องการด้านความรู้และความต้องการให้เกิดกลุ่มผู้ประกอบอาชีพขึ้นในชุมชนลดน้อยลง จากผลการศึกษาดังกล่าว ทำให้ผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผาในชุมชน มีการพัฒนารูปแบบการผลิตที่ตรงความต้องการของตลาด มีการรวมกลุ่มผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชน และมีรูปแบบการบริหารจัดการตลาดที่ดี ส่งผลให้ผู้ประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา มีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.2 ด้านการออกแบบลวดลายหัตถกรรม

ทองเหลือง โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ความเหมาะสมมากที่สุดคือ ลายเชือกทาบ ลายเส้นเชือก และความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ ลายขอดกันหอย ลายลูกแก้ว หรือ 3 ตะกอล และลายครีบบปลา หรือ ลายแผงปลา ส่วนความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ด้านการออกแบบลวดลายหัตถกรรมทองเหลือง ความเป็นไปได้มากที่สุด คือ ลายเชือกทาบ ลายเส้นเชือก และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ ลายขอดกันหอย ลายลูกแก้ว หรือ 3 ตะกอล และลายครีบบปลา หรือลายแผงปลา ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hoare (1995: 86) โดยได้ทำการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนดั้งเดิม (Aboriginal Communities) กับการวางแผนใช้ที่ดินของรัฐในประเทศแคนาดาตามข้อสรุปในทำนองเดียวกันว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความสำคัญต่อระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน นอกจากนี้ระบบภูมิปัญญาพื้นบ้านยังเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการวางนโยบายและการวางแผนการใช้ที่ดินของรัฐให้ดำเนินไปได้ด้วยดีสำหรับการพัฒนาการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักดั้งเดิมของชุมชนกับกระแสแห่งการพัฒนาประเทศ

3.3 ด้านอัตลักษณ์รูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง โดยภาพรวมความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ความเหมาะสมมากที่สุดคืออุปกรณ์ในการหล่อทองเหลือง และอุปกรณ์ในการหล่อทองเหลือง และความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ วิธีการหล่อทองเหลือง และมอนใหญ่ ส่วนความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ด้านอัตลักษณ์รูปแบบหัตถกรรมทองเหลือง ความเป็นไปได้มากที่สุด คือ วิธีการหล่อทองเหลือง และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ การผสมขี้ผึ้ง และมอนใหญ่ สอดคล้องกับงานวิจัย Kovach (1988: 80 - 81) ได้ทำการศึกษาเรื่อง An Arrisan is Table (Orinal Story) (T' ang Dynasty China Pottery) การศึกษาพบว่า ช่างทำเครื่องปั้นดินเผา ในราชวงศ์ถัง มีความสามารถที่ได้รับจากการฝึกหัดการสั่งสมจนมีความรู้ ความสามารถที่ได้รับจากผู้สอนที่

ชำนาญ การทำงานเป็นการสร้างเพื่อขายลักษณะงานที่ทำ มีความงามที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประเพณี คติความเชื่อความพึงพอใจในความงาม ความภาคภูมิใจ การสอนของช่างแบบดั้งเดิมเป็นการสอนโดยตรงโดยให้ทำตามการให้ความรู้ผู้สอนจะสอนให้รู้มีความชำนาญ มีความรู้ในกรรมวิธีการทำเป็นลักษณะการสืบทอดและรู้จักคุณค่า

3.4 ด้านค่านิยม ความเชื่อ โดยภาพรวมความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ความเหมาะสมมากที่สุดคือ อุปกรณ์การใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม และความเหมาะสมน้อยที่สุดคือ สีต 12 คอง 14 ส่วนความเป็นไปได้มากที่สุดคือ ด้านค่านิยม ความเชื่อความเป็นไปได้มากที่สุด คือ การใช้ภูมิปัญญาแบบสมัยใหม่ และความเป็นไปได้น้อยที่สุด คือ สีต 12 คอง 14 สอดคล้องกับงานวิจัยของมาริสา โกเศยะโยธิน (2546: 11) ได้ศึกษาองค์ความรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทำข้าวโดยวิธีเกษตรธรรมชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาที่ประสบความสำเร็จจะมีความเชื่อมั่น ยึดถือในประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยก่อนจะลงมือปลูกข้าวจะทำพิธีตามขั้นตอน จนกระทั่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ความเชื่อดังกล่าวมีผลด้านจิตใจ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัยแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมท้องถิ่นของบ้านปะอาวมีข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพและรูปแบบของสินค้าและบริการรวมถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์การแปรรูป การบรรจุหีบห่อ เช่นการทอผ้า การหัตถกรรมที่มีรูปแบบเฉพาะ เป็นงานฝีมือที่มีคุณค่า ถึงแม้ว่าจะอาศัยความพยายามมาก ใช้เวลา แต่ได้คำตอบแทนค่า ไม่ต่างจากค่าแรงขั้นต่ำ แต่งานเหล่านี้เป็นอาชีพเสริมเมื่อว่างจากการทำไร่ ทำนา

2. การสร้างระบบตลาดที่มีความยั่งยืนของชุมชนกับผลผลิตมีข้อจำกัดในด้านการตลาดค่อนข้างมาก สินค้าแต่ละชนิดมีความต้องการรูปแบบทางการตลาดแตกต่างกัน แต่ต้องมีการออกแบบควบคุมคุณภาพตามที่ตลาดภายในและภายนอกต้องการ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการอนุรักษ์และเพิ่มมูลค่าหัตถกรรมท้องถิ่นของบ้านปะอาว ครั้งต่อไปนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาการตลาดเพื่อความช่วยเหลือเศรษฐกิจชุมชนที่ประกอบหัตถกรรมท้องถิ่นให้มีการสร้างรายได้ในชุมชนต่อไป

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตหัตถกรรมท้องถิ่นในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สปป.ลาว เขมร เวียดนาม เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าด้านการประกอบการต่อไป

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างมาตรฐานด้านคุณภาพของหัตถกรรมท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการผลิตหัตถกรรมท้องถิ่นให้มีคุณภาพซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนตลอดจนคนภาคอีสาน

บรรณานุกรม

- คณิงภรณ์ วงเวียน. (2555). **การพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง**. วิทยานิพนธ์สาขาวิชาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- จิโรจน์ ตั้งสกุล (2547). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ศึกษากรณี เครื่องทองลงหินชุมชนประดิษฐ์ ไทรการ เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ชวลิต การรินทร์ (2542). **การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการประกอบเครื่องปั้นดินเผา**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยวัฒน์ หน่อรัตน์. (2546). **สวัสดิการชุมชนชนบทไทย**. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชูใจ สหัสดี. (2546). **สังคมและเศรษฐกิจชุมชนปากข้าวสาร อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี : กรณีศึกษากลุ่มทำครกหิน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรีชา อุตระกุล. (2539). **ภูมิปัญญาชาวบ้าน**. นครราชสีมา: ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา วิทยาลัยครูนครราชสีมา.
- มาริส โกเศยะโยธิน. (2546). **องค์ความรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทำนาข้าวด้วยวิถีเกษตรธรรมชาติ จังหวัดสุพรรณบุรี**. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- วรุณี โรมรัตน์พันธ์ และคณะ. (2547). **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สิงห์ โพธิ์งาม. (2547). **การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานการจัด กิจกรรมส่งเสริมศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุชาติ เกตุยา. (2542). **การพึ่งตนเองภาวะเศรษฐกิจของชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชน ในเขตอำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Kovach, S. A. (1988). **An Artisan's Tale (Original Study) Tang Dynasty China Pottery**. New York: Columbia University Teacher College.
- Hoare, T. R. (1995). **Higher Education Management Review**. Canberra: AGPS.